

פרטי הלכה לתענית אסתר, שבת זכור ופורים, עבור צוותי רפואה וסיעוד

אל בית מדרשנו הגיעו מספר שאלות מצויות אצל צוותי רפואה בנוגע לשבת זכור וימי הפורים. להלן נפרט בעז"ה את השאלות ואת התשובות עליהן הלכה למעשה.

א. שאלה: אני אחות, עובדת במשמרת לילה בשבת זכור. האם אני חייבת

לשמוע קריאת זכור?

תשובה: נחלקו הפוסקים אם נשים חייבות בקריאת פרשת זכור. דעת ספר החינוך שנשים פטורות, מפני שאין דרכן לעשות מלחמה ולכן אינן חייבות לזכור את החיוב להילחם בעמלק.¹ אך המנחת חינוך תמה עליו, וכן דעת הבנין ציון² בשם רבי נתן אדלר, ומהרי"ל דיסקין³, שנשים חייבות בפרשת זכור.

להלכה, דעת הגרש"ז אויערבאך שמעיקר הדין פטורות, אך ראוי להדר לשמוע, וכן אמר לאשתנו הרבנית שתלך לשמוע הקריאה⁴. וכן כתב בארחות רבינו הקהילות יעקב בשם בעל החזון איש שנשים פטורות מזכור, אמנם הקהילות יעקב עצמו העיר את בנותיו לשמוע פרשת זכור.⁵ ובקובץ קול תורה (ניסן תשס"ג) הביאו בשם הגר"מ פיינשטיין שנשים לא נהגו לשמוע קריאת הזכור.

ולמעשה הדבר תלוי במנהג, יש קהילות שמקפידים על כך (ובפרט בירושלים), ויש שלא הקפידו בכך, ובשגרה יש לכל אישה לעשות על פי מנהגם, אך במצב של חולי או חולשה, יש בהחלט מקום להקל שלא לשמוע פרשת זכור. אך במקרה כזה ראוי שתקרא את פרשת זכור על כל פנים מתוך חומש, משום שיש סוברים שיוצאים בכך ידי חובת קריאת פרשת זכור.

ולנידון השאלה – במידה שהאחות שבה מבית החולים תשושה מעבודתה ואינה מסוגלת לשמוע פרשת זכור, דינה כאמור. אך ראוי שתשמע את הקריאה בבית הכנסת, ובהרבה מקומות יש מניינים לנשים לזכור בשעות הצהריים.

¹ מצוה תר"ג.

² החדשות סימן ח'

³ שו"ת מהריל"ד קונטרס אחרון סימן ק"ב.

⁴ הליכות שלמה מועדים פרק יח.

⁵ ארחות רבינו חלק ג עמוד לג.

ב. האם אני כאחות בבית החולים צריכה לצום בתענית אסתר? (אני סובלת מכאבי ראש וחולשה בצומות וזה מפריע לי לתפקד כרגיל).

תשובה: פסק הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, כי אנשי צוות רפואי המרגישים כי התענית עלולה לפגוע ביכולת התפקוד התקין שלהם, פטורים מלצום. כשם שהחולה שאין בו סכנה פטור מן הצום, כך פטור הצוות הרפואי המטפל בו, ואשר יכולתו לתפקד כראוי תיפגע בעקבות הצום. וכל שכן במי שמטפל בחולים שיש בהם סכנה. כמובן, שכל רופא צריך לשקול את הסבירות שיכולת התפקוד שלו תיפגע משמעותית בעקבות הצום. כך לדוגמה, רופא משפחה המקבל קהל במרפאת קופת החולים בשעות הבוקר, בדרך כלל אינו יכול להורות היתר לעצמו שלא לצום.

ג. שאלה: בתפקידי כאח אני נתקל מדי פעם במאושפזים שמסרבים לאכול בתענית אסתר (או בצומות אחרים) ואומרים שהם יכולים לצום. משום שאני חרדי אני חושב שאם אומר להם מה אומרת ההלכה, הם ישמעו לי. אשמח לקבל פירוט קצר בנושא.

תשובה: ראשית, נתייחס רק להלכה לגבי תענית אסתר ולא לגבי שאר הצומות, משום שיש חילוקים בהלכות אלו בין הצומות השונים. תענית אסתר קלה יותר משאר הצומות. ואף שנהגו לצום ואין לפרוץ גדר, וכן יש בתענית זו ענין סגולי מיוחד והיא עת רצון לתפילה ולישועות לכלל ולפרט, יש לדעת את ההלכות עבור חולים, קשישים, מעוברות ומניקות. נפרט בקצרה:

1. דעת השו"ע שמעוברות במשך כל הריון אינן צמות (שו"ע סי' תקנ"ד סעיף ה'), וכך מנהג בני ספרד, ואף שדעת הרמ"א (סימן תק"נ סעיף א') שנהגו להחמיר ולצום אפילו שפטורה, אלא אם כן מצטערת הרבה, וביאר המשנה ברורה (שם ס"ק ג) שבכל מצב של חולשה לא תצום, בימינו פשטה ההוראה שחולשה ירדה לעולם וסתם מעוברת חלשה ומצטערת בתענית ולכן יש להקל שלא יצומו המעוברות כלל (הליכות שלמה פרק טז, א, חוט שני שבת חלק ד עמ' רסא) [ויש שהורו שיתחילו לצום ואם מרגישות חולשה יפסיקו מיד (בשם הגר"ש וואזנר)], ובתענית אסתר שהיא קלה יותר מכל התעניות הסכמת הפוסקים שאין למעוברות לצום כלל (פסקי תשובות תרפ"ו הע' 9).

2. **מיניקות**, לדעת השו"ע (שם) אינן מתענות כלל, וכן מנהג בני ספרד, וגם לגביהן כתב הרמ"א להחמיר שלא במקום צער, וכתבו הפוסקים שבימינו יש לחשוש שאם תתענה יפסק חלבה, ולכן לא תצום כלל (חוט שני שבת ח"ד עמוד רס ועוד), וכתב החוט שני וכן האור לציון (שם) שפטורה אפילו מניקה מעט או פעם אחת ביום.
3. **יולדת**, פטורה מלצום עד שלושים יום מהלידה (שו"ע סימן תקנד, ו), שדינה כדין חולה שאין בו סכנה שפטור מצומות אלה (עיין להלן), ואם היא חלשה אפשר להקל גם אחרי ל' יום (כף החיים סימן תקנ"ד ס"ק כח). ויש שהקילו בכל יולדת כ"ד חודש אחר הלידה, משום שלדעתם הטעם שפטרו מניקה אינו מצד החלב שלה, אלא מצד שעל ידי הלידה איבריה מתפרקין ואינה חוזרת לבריאותה עד כ"ד חודש, ולהלכה יש להחמיר בזה, אבל הכל לפי הענין, ואם היא חלשה המיקל יש לו על מי שיסמוך.
4. אישה **שהפילה** לאחר ארבעים יום מהעיבור, דינה כיוולדת (ביאור הלכה סימן תרי"ז סעיף ד', שמירת שבת כהלכתה פרק לו סעיף ה).
5. **חולה שאין בו סכנה** פטור מלצום בכל הצומות שאינם תשעה באב ויום הכיפורים, שבמקום חולי לא גזרו חכמים ולא תקנו כלל התענית עבורו (שו"ע סימן תקנ"ד, ו), ולא זו בלבד אלא שאסור לו להחמיר ולצום (משנ"ב סי' תק"נ ס"ק ד).
6. **מיהו חולה שאין בו סכנה?**
  - א. מי שמחמת מחלתו חש **כאבים בכל גופו** או **שמוכרח לשכב במיטה** (שו"ע שכח, י).
  - ב. **חום גבוה** מעל 37.5 מעלות כבר מלמד שיש סיבה רפואית לכך ולכן פטור מלהתענות (אור לציון חלק ג עמוד רס), ויש לדעת שחום גבוה יותר, לפעמים נחשב כחולי שיש בו סכנה.
  - ג. **כאבי ראש** עד כדי שמזיע מחמתם (אור לציון שם).
  - ד. **סכרת**, מעל 180-200 מ"ג.
  - ה. **לחץ דם גבוה**.
  - ו. **דלקת פנימית** כגון דלקת גרון, כליות, פרקים וכדומה.
  - ז. **קלקול קיבה** וכדומה, הגורמים לשלשולים.

- ח. **חולי לב** שהתענית מזיקה להם.
- ט. **חולים במחלה ממארת** רח"ל.
7. **חולה שעבר ניתוח קל**, כגון ניתוח שבר, פטור שלשה ימים אחרי הניתוח. ואם אינו מרגיש טוב פטור שבעה ימים. ואם היה זה **ניתוח קשה יותר**, פטור שלשים יום, כמו ביולדת. והכל לפי הענין, דשאם מרגיש חולשה פטור אפילו לאחר מכן (אור לציון שם תשובה ו').
8. **חולשה יתירה, כאבי עיניים, או כאבי ראש חזקים**, פוטרים מן התענית, ובפרט בתענית אסתר (פוסקים בסימן תק"נ).
9. **זקן מעל גיל 80** לא יצום (אור לציון ח"ג סי' כט). ופחות מגיל זה אם אומר הרופא שהתענית מזיקה לו, דינו כחולה שאין בו סכנה ופטור מלצום. ואם הוא חזק ובריא, יצום (כף החיים סי' תק"נ ס"ק ו'). והחכם עיניו בראשו שלא יזיק לעצמו על ידי הצום ויצא שכרו בהפסדו.
10. **חולה שהתרפא**, ועדיין מרגיש חלש כתוצאה מהמחלה, פטור מהתענית. לדוגמא, מי שהיה לו חום למעלה מ-38 מעלות ומעלה במשך שלשה ימים, או חום עם דלקת ושלשולים, והבריא, פטור שלשה ימים אחר שהבריא. ואם היה זה חום גבוה (39-40 מעלות) שנחשב חולי שיש בו סכנה, פטור אחר כך שבעה ימים (אור לציון שם).
11. מי שהותר להם לאכול בתענית, **ימעטו קצת באכילה ושתיה** כדי שלא לפרוש לגמרי מן הציבור, ואם אין צורך רפואי בכך, לא יתענגו באכילת בשר ושתית יין (אשל אברהם סימן תרפ"ו).
12. כתב הדעת תורה בשם שו"ת בשמים ראש (סימן רל"ט), שמי שעל ידי התענית נחלש הרבה ביום שלאחר התענית, ונמצא שמצטער ביום הפורים, יש להקל לו שלא להתענות. אך לא פשטה ההוראה כך, ואין להקל ללא הוראת חכם (פסקי תשובות סימן תרפ"ו).

ד. **שאלה: אני גרה בביתר עילית ועובדת כאחות בבית חולים בירושלים. נקבעה לי משמרת לליל פורים דמוקפין. אנחנו חוגגים את פורים ביום י"ד בביתר, ובערך בשעה 10 בערב נוסעת לירושלים. המשמרת היא בין השעות 23:00**

בלילה ועד 07:00 בבוקר, ואז אני חוזרת לביתר עילית. האם אני חייבת

במצוות הפורים גם ביום ט"ו?

תשובה: ישנה מחלוקת גדולה בנושא בין המשנה ברורה לבין החזון איש. דעת המשנה ברורה היא שאדם שנמצא בשעת עלות השחר בירושלים, מתחייב בפורים דמוקפין גם כן. לעומתו דעת החזון איש היא, שאם הוא הגיע לירושלים אחרי שהתחיל כבר פורים דמוקפין, כמו בשאלה זו, הוא אינו חייב במצוות הפורים בירושלים. הכרעת הפוסקים במחלוקת זו היא שיש לקיים את מצוות הפורים בלי ברכה. (עבור נשים שגם כך יוצאות ידי חובתן בשמיעה של המגילה, המשמעות היא שיש לשמוע את המגילה מפי בעל קורא).⁶

עם זאת, דעתו של רבינו מרן הרב אשר וייס שליט"א היא, שאחות שמגיעה לירושלים במצב כזה רק לשם עבודתה, ולא באה להתגורר בעיר ביום זה (כלומר: לאכול סעודה, לישון וכו'), אינה מתחייבת במצוות החג בירושלים לכל הדעות, והיא פטורה מפורים בירושלים ואינה צריכה לחגוג אלא את פורים של י"ד.

מלבד זאת, למיקל שלא לא לקרוא מגילה ביום ט"ו במקרה זה, יש עוד טעמים לסמוך עליהם.⁷

יש לציין, שגם מי שנכנס לירושלים לפני השקיעה של ליל ט"ו, ישמע את המגילה אך לא יברך עליה.⁸

אמנם המגיע לעיר או לכרך אחרי עלות השחר של יום הפורים בעיר או בכרך, פטור ממצוות היום.

ה. שאלה: אני רופא מתמחה בבית החולים. אני עובד במשמרות ארוכות מאוד,

והשנה אצטרך לעבוד בחדר המיון החל מאחר הצהריים של ערב הפורים

ועד שעות הצהריים למחרת. אני לא רואה מתי אוכל לקרוא את המגילה

⁶ משנה ברורה סימן תרפ"ח ס"ק יב, ועיין ביאור הלכה סימן תרפ"ח ד"ה בן עיר שכתב שאין לסמוך על זה למעשה לענין ברכה; חזון איש אורח חיים סימן קנב ס"ק ו.

⁷ הגרמ"ש קליין, ומשום שדעת הרא"ש, שרבים מהפוסקים סברו שכך פסק השו"ע, היא שאם לא נכנס לכרך בעלות השחר של י"ד, אינו מתחייב בט"ו; ואף אם הוא נקבע לפי שהותו בעלות השחר של ט"ו, יש אומרים שאי אפשר להתחייב שוב בט"ו אם כבר קיים י"ד (ועיין שבט הלוי ח"ח סי' ק"ס); ואפילו אם שייך להתחייב פעמיים, לא התחדש דין זה אלא במי שעקר מן העיר וקבע את מושבו בכרך, ולא מי שהגיע רק ליום אחד, וכפי ששמע בדברי כמה ראשונים (וכך פסק הגר"מ קארפ הלכה למעשה ע"פ דעה זו, ומטעם זה בלבד). על כך יש להוסיף את דבריו של רבינו הרב וייס שליט"א.

⁸ חזון איש שם, בדינים העולים.

בלילה (ביום אנסה למצוא היכן לשמוע מגילה בשעות הצהריים). האם אני

חייב בקריאת המגילה בלילה הפורים או לא?

תשובה: בדרך כלל, אנשי צוותים רפואיים מקפידים לפעול בחכמה בכדי שיוכלו לקיים את כל המצוות ולמצוא לכך זמן לפני או אחרי משמרות, או בתוך המשמרות כאשר הדבר מתאפשר. אך אכן ההלכה היא, שאנשי רפואה או סיעוד שנמצאים באמצע משמרת, וטרודים ביותר בעבודתם להציל נפשות ולרפא חולים, כך שאם יתפנו למשך שעה לשמיעת המגילה תיפגע העבודה שלהם, הם פטורים מן המצוה. (הדבר נכון כמובן גם עבור מי שזו עירו למעשה ולא קיים את המצוות ביום השני). כעיקרון, יש לפעול בחכמה בכדי לקיים את מצוות החג, כגון לשמוע את המגילה לפני תחילת המשמרת, אבל אם לא הסתייע לעשות כן, ובמהלך המשמרת רואים שאין פנאי לקיים את המצווה, והעבודה תיפגע – הם פטורים מכך.⁹

ו. אני סועד את סעודת הפורים במהלך המשמרת שלי בבית החולים. איך

לנהוג לגבי שתיית יין?

תשובה: רופא שאינו עוסק בפיקוח נפש, יכול לשתות פחות מרביעית יין. אך רופא העוסק בפיקוח נפש או שיכול להיקרא לעסוק בכך, אסור לו לשתות אף כמות מזערית של יין.

---

⁹ כדין העוסק במצוה פטור מן המצוה כשאי אפשר לקיים שניהם, והרי הם עוסקים במצוה רבה של הצלת נפשות ורפואת החולים. וכך מצינו בפוסקים פעמים רבות בקשר לקיום שאר מצוות היום.